

LULESAMISK

 Statped

isaac

Goassa sá lik mánná sáhkadahttjá?

Ale vuorde ja gehtja!

Diehtogirjásj æjgádjida ja ávdástiddjijda.

Giela ávddánibme la akta dajs
ájnnasabmusijs máná iellemin.
Giella midjij vaddá identitiev,
aktijvuodav iehtjádij ja dábdo
gullut sebrudahkaj gánná viessop.

Mij moatte láhkáj moalgedip.
Ienemusá sijájs gudi gulli, adni
hállamgielav ja rumájgielav.
Hállamgiella li da bágo ma njálmes
báhti ja rumájgiella soajttá liehket
giejvvim, gáktu muodov bárdudalá,
ja giejggim.

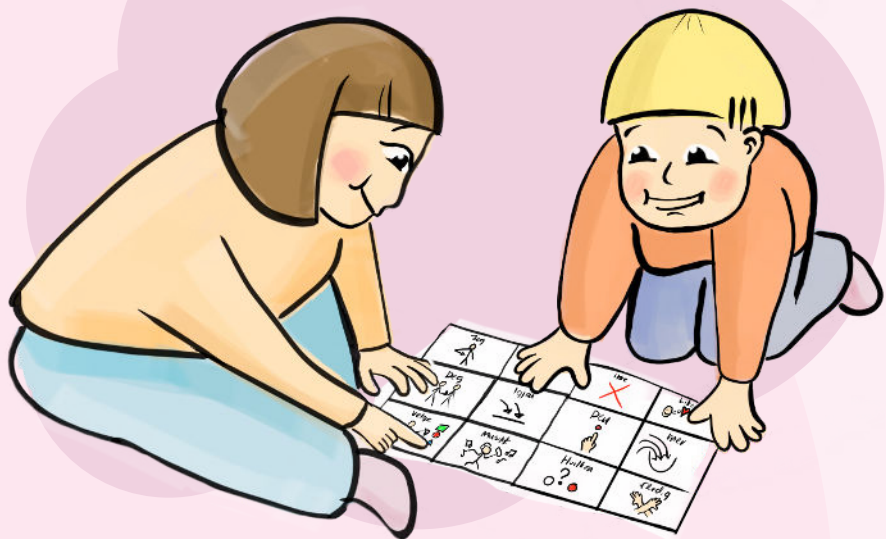
Dábálasj giela ávddánibme

Mánáj giela ávddánibme álggá juo riegádahttema
rájes, lahka hüksoulmutijj siegen. Gá galggap máná
giela ávddánimev gávvidit, de la ájnas sieradit
gielladádjadusá ja giellabuvvadime gaskan.
Gielladádjadus la mav máná dádjat gá sunji
sáhkadip, ja giellabuvvadibme li da bágo majt máná
iesj adná. Dá guokta bieles nuppev vájkkudi.

Máná ávddánahtta ietjas gielalassj dádjadusáv
ávddál javllá ietjas vuostasj bágojt, ja dábálattjat
máná bukti viehka állo ienep bágojt gá majt máhtti
javllat. Duola degu máhtta jagák javllat nágín
gallegassj bágov buojkulvissan; ieddne (enne),
vov-vov, valla dádjat máttijt ienep bágojt. Avta- ja
guovtejagága gaskan oahppi máná álu ietjasa
50 vuostasj bágo. Guovtejagágij gaskan li stuorra
sieradusá, nágina li állim guhkás giellaávddánimen
ja bukti adnet máttijt tjuodijt bágojt, iehtjáda adni
10-20 bágo, valla soajttá li guhkebuoj állim
labudallamin. Gá máná li oahppam birrusij 40-60
bágo, de dájtt aktij biedjagáhti smáv gárgadisájda
degu «Vanntsa manáj». Sæmmi báles ávddán
báhkoboannudadahka. Guovte- ja gálmájagák vijdet
ietjas báhkoboannudagáv duon dán báhkoklássaj,
ja jiednadibme sjaddá tjielggasabbon. Gá máná li
birrusij gálmá jagága de gárgadisá guhkku, bágojt
sájádi ja máhtti gatjádít ja ságastit ájádusáj, dábdov
ja juongá birra mav huomahi. Sihke báhko-
boannudadahka, grammatihkka, gárgadisadahkam ja
jiednadibme mañenagi bárrán dasik máná I suláj
nieljejagák ja sujna I de dav majt gáhtjudip buorre
árggabiejvvegiella.

Márasta gus ietjat máná badjel?

Nágin máná riegádi juonga dilijn man diehti manjuni sáhkadimijn, iehtjáda suommi, ja nágin máná e dájmalasj hállamgielav ávddánahte. Dát guoská mánájda duon dán diagnávsájn. Aj máná gejn ij la diagnávssá mav diehtep soajtti hállamgielajn vájvástuvvat. Skihpudagáj jali vaháguvvama diehti soajtti máná, nuora ja állessjattuga hállamgielav masset.

Vájku máná ij buvte sáhkadit, de ij dat merkaha sán ij gielav dádjada. Máná gal ádá dádjadusájt áttjudi gá bágojt adni. Danen dárbahti máná gejn li gássjelis-vuoda hállamgielajn duodde viehkev ja doarjjagav árrat.

Jus diedá mánán máhtti sjaddat hástalusá hállamgielajn, de la ájnas nav árrat gá vejulasj, sunji vaddet vejulasjvuodájt gáktu ávddánbuktet. Moaddásijda soajtti merka sáhkadahttiijn ávkken juo riegádime rájes. Ane merkájt degu; bárrát, lijkkut, ládje, tjihtje. Dá gáhtjoduvvi «Babymærkkan».

Máná diagnávsá dagi, soajtti aj hállamgielajn vájvástuvvat. Ságasta mánáárdijn jali varresvuodastasjávnašn jus ietjat máná giellaávdánime badjel juorrula. Jus máná le 20-24 mánuk ja ij la ájn bágov moalgedam, jali sujna li dássju gallegasj bágo, de la muddo viehkev ádnat.

Nágina máhtti logopedas buorre viehkev oadtjot hállamgiela gáktuj, iehtjádijda soajttá viehkken sihke logopeda ja doarjja ietjá láhkáj jiednadit.

Ietjá jali duodde guládallam (IDG)

Máná sihti ságastit moadda vidjurij birra, aj dakkir ássij birra majt mij állessjattuga ep la ájádallam. Soajttá sijá mielas juoga la suohtas, baludis jali imálasj. Juoga mav vuojnni, mij iektu dáhpáduváj jali majt li mánájgárden vásedam. Váj galggá máhttet dáv gaskostit, de hæhttuji máná gudi e hállamgielav buvte, oadtjot ietjá vejulasjuodajt. Guládallat ietjá láhkáj gá hállamgiela baktu gáhtjoduvvá letjá ja duodde guládallam ja oaneduvvá IDG.

IDG la juohkka diŋŋa mij viehket náginav buorre láhkáj guládallat gá dábálasj guládallamvuoge e dájma.

Rijkajgasskasasj dutkama milta árvvedip birrusij 1% álmugis dárba IDG. Dat merkaj juohkka jage rieadá gaskan 500 ja 600 máná Vuonan gudi dárba IDG.

Guládallamvuohke

Moadda máná máhtti oahppat adnet ietjá guládallamvuogijt. Guládallamvuoge ma máhtti doarjjot jali hállamgiela sadjáj boahitet li duola degu giehtamerka, gává, gráffalassj symbávlá jali konkriehta.

Buojkulvis: *Ola le guovte jagák ja sujna li alvos gássjelisvuoda labudit. Gæhttjá tjavvga nágin girjjáj mij la bievden ja ieddne dádjat Ola sihtá galggaba láhkát. Ieddne giejggi gráffalassj symbávláj suv guládallamgirjen mij merkaj «girje» madi javllá: «Sidá gus girjev láhkát?» Ola æddnásis gæhttjá, májåt ja nivket.*

Æjgáda ja lagámusá li álu tjiehpe máná rumájgielav dádjadittjat. Tjállet máná rumájgielav, degu labudimijt, mimihkav ja jienajt ja ma da merkahi, luluj ávkken váj mánná dábddá iehtjáda aj suv dádjadi, degu mánájárruhin.

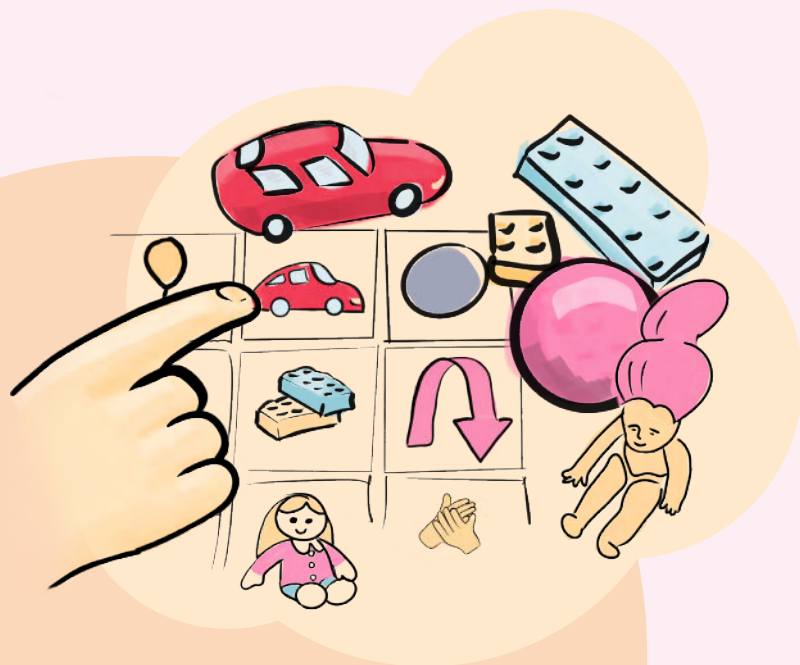

Moaddása juorruli mánná ij ságastahttjá jus adná duola degu giehtamerkajt. Ietjá guládallamvuogijt adnet ij mánáv hiereda hállamgielav ávddánimes. Dat sjaddá farra buorre doarjjagin jus mánná le vehi maŋŋunam hállamgiela ávddánimen.

Guládallamdoarjja

Váj galggi dádjadit ja iehtjádijs dádjaduvvat, de soajttá máná dárbaŋ duola degu sihke viehkegielav ja guládallamdoarjjagav.

Guládallamdoarjja máhtá liehket materiála symbávlá, giejggimtábllo, guládallamgirjje jali elektrávnálasj hállammasjijinna gráffalásj symbávláj.

IDG: av adnet

Máná gudi oahppi sáhkadit, oahppi dav danen gá li iehtjádij siegen gudi aj sáhkadi. Sæmmi láhkáj hæhttuji máná gudi galggi oahppat adnet IDG:av vuoŋnet ja gullat iehtjádijit gudi adni ja dádjadi guládallamvuogev.

Jus diedá ietjat mánán la diagnávssá man diehti soajtti gássjelisvuoda hállamgielajn, de oajvvadip IDG:ajn álget nav jáhtelit gá vejulasj. Árra rahtjam la ájnas máná giellaávddánibmáj vájku dal mánán sjaddá dárbbu IDG:aj iellemav miehtáj jali nágin gaskav hállamgiela ávddánahtedijn.

Mánájn guládallat ietjá láhkáj gá sáhkadit sjaddá ienemus æjgádjida ádás ja amás. Dalloj æjgát dárbaŋ sihke diedoŋt, rádjit ja bagádallamav.

Gánná máhtáv viehkev oadtjot?

Jus juorrula ietjat máná giellaávdđánime badjel, de máhtá bájkálasj varresvuodastasjávnnájn guládallat. Jus mánná la mánájárruhin de máhtá sijáj ságastit. Sihke mánájárruhin ja varresvuodastasjávnnájn máhtti máná giellaávdđánime birra. Máhtti rádodit ja bagádallat ja dábddi suohkana Pedagogálgálasj psykolávvggálasj dievnastusáv (PPT).

PPT: an li fáhkaulmutja gudi ednagav máhtti máná ávdđánime birra, ja máhtti dujna rádudallat. PPT galggi árvustallat jus mánná dárbađ sierra-pedagogálgálasj viehkev. Jus PPT:an ij la nuoges máhtudahka IDG birra, de máhtti habilitierimdievnastusájn válldet aktijvuodav, jali stáhta sierrapedagogálgálasj doarjjagijn, Statped.

Dáv máhtá dahkat

Jus duv mánná ij la ájn ságastahttjám, ja soajttá lihpit tjielgadimev vuorddemin, de máhtá álov iesj dahkat. Dála báhti nágin oajvvadusá majt máhtá dahkat máná giellaávdđánimev stimulierijtj:

Gehtja massta mánná berus. Bieja bágojt, ja sáhkada dan birra massta vuođná mánná berus. Sáhkada dan birra majna gillu ja ságasta mánájn duola degu gá sujtti jali viehkeda suv, ja gá aktan stáhkabihtte.

Guládallam la ienep gá ber jiedna. Ane muodov, vuoseda ja giejggi sáhkadattijn mánájn, ja bieja bágojt dasi majt jáhká sán gæhttjal subtsastit muodojn, rubmahijn jali jienaj baktu. Gá mánná vuođnná suv dádjada, de vil ienebu mávtástuvvá guládalátjijt, vájku mánán li gássjelisvuoda hállamgielajn.

Girje li ájnas vuohke áđá bágojt áhpatjijt. Lágá mánnáj, ja ságasta sujna girjij ja daj sisano birra. Lávllom, rijma ja gáritjisá aj máná giellaávdđánimev nanniji. Aktan láhkát gráffalásj symbávláj.

Ienep diedo IDG birra

Máhtá ienebut láhkát ietjá
ja duodde guládallama birra
Statped næhttabielijn
www.statped.no/ask

Addnij organisa- sjávnna

ISAAC la rijkajgasskasasj
sebrulasjorganisasjávnná mij
barggá buoredimijn guládalla-
mvejulasjuvodajt mánájda ja
nuorajda alvos guládallamvájvij.
ISAAC Vuonan li sierra
næhttabiele diedoj, fáhkatevstaj,
nævoj ja sváldasij kursajda ja
ájggeguovddelis ádásij IDG birra
dáppe: www.isaac.no

